

Maria Ewa Szatlach

Instytut Nauk Politycznych
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

CZŁONKOSTWO POLSKI W MIĘDZYNARODOWYCH ORGANIZACJACH GOSPODARCZYCH I JEGO ZNACZENIE DLA ROZWOJU EKONOMICZNEGO KRAJU

Wstęp

Przez ponad 40 lat od zakończenia II wojny światowej Polska praktycznie nie uczestniczyła w życiu międzynarodowych organizacji gospodarczych utworzonych przez państwa Zachodu i w związku z tym nie mogła czerpać z tego tytułu żadnych korzyści ekonomicznych. Stało się to dopiero na przełomie lat 80. i 90. XX wieku, kiedy to zaczęły one – głównie Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW), Bank Światowy (BŚ) oraz Światowa Organizacja Handlu – WTO (wcześniej GATT) – odgrywać istotną rolę w transformacji systemowej w naszym kraju. Proces ten oznaczał upadek gospodarki centralnie planowej i przejście do rynkowej oraz otwarcie jej na świat i zasady obowiązujące w handlu międzynarodowym. Jednocześnie nasz kraj nie posiadał żadnej gotowej recepty na taką rewolucję. Na Zachodzie, pomimo wielu zapowiedzi, nie pojawił się żaden nowy Plan Marshalla dla krajów Europy Środkowo-Wschodniej i stąd Polska musiała sięgnąć po antyinflacyjną terapię stosowaną przez MFW¹.

¹ Ch. Weiss Jr., *Eurasia Letter: A Marshall Plan We Can Afford*, „Foreign Policy” Spring 1997, s. 94 112; P. Bożyk, K. Morita, *Stabilizacja a rozwój gospodarczy w procesie transformacji systemowej – przypadek Polski i Japonii*, Warszawa 1997, s. 3.

Międzynarodowe organizacje gospodarcze po II wojnie światowej

Według typologii Wojciecha Morawieckiego, jeśli pod uwagę weźmiemy przedmiotowy zakres spraw podlegających organizacjom międzynarodowym, można je podzielić na te o kompetencjach ogólnych, takie jak na przykład Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) czy Liga Arabska, oraz te o kompetencjach specjalnych, które zajmują się jedynie określonymi obszarami stosunków międzynarodowych. Wśród nich można rozróżnić instytucje o charakterze:

- » gospodarczym (np. Międzynarodowy Fundusz Walutowy – MFW, Bank Światowy – BŚ, Światowa Organizacja Handlu czyli *World Trade Organization* – WTO),
- » politycznym lub polityczno-wojskowym (np. NATO – *North Atlantic Treaty Organization*),
- » społecznym (np. Światowa Organizacja Zdrowia czyli *World Health Organization* – WHO),
- » technicznym (np. Międzynarodowy Związek Telekomunikacyjny czyli *International Telecommunication Union* – ITU).

Autor powyższej typologii zastrzega, że wyróżnienie jednostek o charakterze gospodarczym od tych niegospodarczych jest bardzo względne, ponieważ we współczesnym, zglobalizowanym świecie niezwykle trudno jest tego dokonać. Po pierwsze, wynika z faktu, że w każdej organizacji występują zagadnienia o charakterze ekonomicznym. Widać to szczególnie w rozbudowanych instytucjach z pierwszej grupy funkcjonujących przy ONZ. Działalność gospodarcza pojawia się także w organizacjach polityczno-wojskowych, czego przykładem może być NATO, którego kraje członkowskie tworzą wspólną infrastrukturę w postaci dróg, lotnisk, magazynów, rurociągów itp. Po drugie, w przypadku pojęcia *ekonomia* występują trudności terminologiczne wynikające z faktu, że współcześnie jest to nie tylko sfera produkcji materialnej i ściśle związanych z nią usług, ale też łączność, oświata, szkolnictwo, badania naukowe, jak również wszelkiego rodzaju usługi, których udział w PKB nieustannie rośnie².

Pierwszym wielkim eksperymentem w obszarze międzynarodowej współpracy gospodarczej była utworzona na podstawie umowy z 9 października 1943 roku UNRRA – Administracja Narodów Zjednoczonych do spraw Pomocy i Odbudowy (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration*), która za cel stawiała sobie dostarczenie ofiarom II wojny światowej pomocy w postaci żywności, odzieży, opału, leków,

² W. Morawski, *Międzynarodowe organizacje gospodarcze. System organizacji międzynarodowej*, t. 1, Warszawa 1987, s. 93–94.

a także środków transportu i produkcji. Organizacja ta działała w latach 1944–1947, a wartość dostarczonej przez nią pomocy osiągnęła prawie 4 mld dolarów³.

Po zakończeniu II wojny światowej rozwój instytucji międzynarodowych nabrał pewnego rozpędu, co wynikało przede wszystkim z powojennej atmosfery politycznej szczególnie sprzyjającej pokojowej współpracy międzynarodowej, niemniej Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) została utworzona jeszcze podczas trwania II wojny światowej. W sierpniu 1941 roku prezydent USA, Franklin D. Roosevelt, a także premier Wielkiej Brytanii, Winston Churchill, podpisali dokument znany jako Karta Atlantycka, w którym wyrzekali się stosowania przemocy w stosunkach międzynarodowych oraz uznawali prawo wszystkich narodów do suwerenności i swobodnego wyboru form rządów. We wrześniu 1941 roku przyłączył się do niej Związek Radziecki. W styczniu 1942 roku swoje poparcie dla Karty proklamowali także przedstawiciele 26 krajów przez podpisanie Deklaracji Narodów Zjednoczonych (NZ). W dniach 25 kwietnia – 26 czerwca 1945 roku w San Francisco odbyła się konferencja założycielska z udziałem delegatów 50 krajów. Pierwotnymi członkami ONZ zostały państwa zaproszone do udziału, które podpisały i ratyfikowały Kartę Narodów Zjednoczonych, a także te kraje, które nie brały udziału w zjeździe, ale ją podpisały przed 1 stycznia 1942 roku⁴. Polska, która była sygnatariuszem Deklaracji NZ, jednak nie została zaproszona na konferencję założycielską. Głównym powodem był fakt, iż nie posiadała rządu uznawanego przez wszystkie mocarstwa. Wielka Brytania, Stany Zjednoczone i wiele innych państw uczestniczących w spotkaniu popierały rząd RP na uchodźstwie z siedzibą w Londynie, natomiast Związek Radziecki traktował jako właściwy podporządkowany sobie Rząd Tymczasowy w Warszawie. Aby umożliwić Polsce wejście do grona założycieli, zmieniona została treść artykułu 3. Karty NZ. Pozwoliło to przedstawicielowi Rządu Tymczasowego, ministrowi spraw zagranicznych, Wincentemu Rzymowskiemu, na podpisanie jej 15 października 1945 roku⁵.

Powstanie organizacji gospodarczych zakładających liberalizację handlu międzynarodowego pojawiło się jako postulat stabilizacji gospodarki światowej już pod

³ W latach 1945–1946 Polska otrzymała od UNRRA pomoc o wartości około 478 mln dolarów, w tym żywności na około 90 mln dolarów. Formalnie Polska została zwolniona z opłat, jednak w ramach UNRRA dostarczyła około 100 tysięcy ton węgla do Jugosławii i Austrii oraz wpłaciła na rzecz tej organizacji 10 mln złotych – W. Morawski, *Międzynarodowe organizacje gospodarcze....*, s. 260; A. Jeziński, C. Leszczyńska, *Historia gospodarcza Polski*, Warszawa 1997, s. 396–397.

⁴ K. Michałowska-Gorywoda, W. Morawiecki, J. Mulewicz, *Międzynarodowe organizacje gospodarcze. Główne organizacje powszechne i grupowe*, t. 2, Warszawa 1987, s. 6–7.

⁵ *Kompendium wiedzy o organizacjach międzynarodowych*, red. E. Łązniewskiej i P. Deszczyńskiego, Warszawa 2011, s. 184.

koniec II wojny światowej. Zgodnie z propozycją USA, rynek ogólnoświatowy miał funkcjonować w oparciu o trzy instytucje, które winny zająć się stabilizacją walutową, udzielaniem pomocy finansowej oraz rozwojem handlu międzynarodowego⁶. Druga wojna światowa przerwała normalne relacje gospodarcze po niej to Stany Zjednoczone stały się najpotężniejszym mocarstwem gospodarczym i handlowym, zaś na stosunki handlowe między Wschodem i Zachodem negatywny wpływ wywierało ogólne pogorszenie atmosfery politycznej oraz wzajemnie podejmowane nieprzyjazne kroki. W 1950 roku wprowadzono embargo na towary strategiczne eksportowane do Europy Wschodniej, nadzorowane przez działający przy NATO COCOM (*Coordinating Committee on Export Control*). Powstanie COCOM spowodowało odcięcie Związku Radzieckiego i pozostałych krajów Europy Środkowo-Wschodniej od najnowocześniejszych technologii, co zwiększyło i tak już istniejące tendencje do autarkii państw tego regionu. Eskalacja napięć politycznych w okresie zimnej wojny lat 1948–1953 utrudniła warunki funkcjonowania organizacji międzynarodowych i dopiero od 1955 roku ponownie zaczęła kształtować się polityczna atmosfera sprzyjająca ich rozwojowi⁷.

Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW), współcześnie najważniejsza organizacja gospodarcza, miał za zadanie stworzenie stabilnego światowego systemu walutowego. Fundusz został utworzony 27 grudnia 1945 roku po ratyfikacji przez 29 spośród 44 państw umowy o utworzeniu MFW, która to została podpisana podczas konferencji w Bretton Woods. Otrzymała się ona w dniach 01–22 lipca 1944 roku i została zwołana z inicjatywy prezydenta USA, Franklina D. Roosevelta. Posiedzenie inauguracyjne Rady Gubernatorów, jednego z głównych organów MFW, odbyło się 8 marca 1946 roku w Savannah w USA. Działalność operacyjną Fundusz rozpoczął 1 marca 1947 roku, zaś 15 listopada 1947 roku na posiedzeniu Zgromadzenia Ogólnego NZ Fundusz został uznany za wyspecjalizowaną agendę systemu ONZ⁸.

Artykuł pierwszy statutu przyjętego na konferencji w Bretton Woods formułował sześć zasad będących podstawą polityki MFW:

- » przyczynianie się do rozwoju współpracy międzynarodowej;
- » ułatwienie zrównoważonego rozwoju handlu międzynarodowego;
- » sprzyjanie utrzymaniu stabilności kursów walut oraz zasad polityki walutowej;

⁶ P. Czubik, B. Kuźniak, *Organizacje międzynarodowe*, Warszawa 2004, s. 63–82.

⁷ W. Morawski, *Międzynarodowe organizacje gospodarcze...*, s. 98–99.

⁸ K. Michałowska-Gorywoda, W. Morawiecki, J. Mulewicz, *Międzynarodowe organizacje gospodarcze...*, s. 40.

- » stworzenie wielostronnego systemu płatności i rozliczeń transakcji bieżących oraz eliminowanie ograniczeń wymiany walutowej hamującej rozwój handlu światowego;
- » dostarczanie członkom środków finansowych dla wyrównywania nierównowagi bilansów płatniczych;
- » poszukiwanie sposobów zmniejszania nierównowagi bilansów płatniczych⁹.

Z powyższych zasad wynika, że MFW został powołany do rozwoju współpracy międzynarodowej, wspierania rozwoju handlu międzynarodowego, sprzyjania utrzymaniu stabilności kursów walut, dążenia do stworzenia wielostronnego systemu płatności i rozliczeń międzynarodowych, finansowego wspomaganie swych członków w celu łagodzenia napięć w bilansach płatniczych oraz poszukiwania sposobów zapobiegania tej nierównowadze.

Jednym z głównych narzędzi stosowanych przez Fundusz jest *mechanizm stand-by* polegający na tym, że w zamian za przestrzeganie jego zaleceń w polityce gospodarczej kraj-kredytobiorca ma dostęp do kolejnych linii kredytowych w maksymalnym trzyletnim okresie kredytowania. Kraj członkowski może zaciągać kredyty w czterech transzach, z których każda jest ekwiwalentem 25% tzw. kwoty¹⁰. Kraj członkowski może pożyczać w MFW waluty obce do wysokości subskrybowanej przez siebie sumy. Jeśli przeżywa trudności płatnicze z powodu nierównowagi strukturalnej, może ubiegać się o kredyty w ramach tzw. rozszerzonych ułatwień wprowadzonych w życie w 1974 roku (*Extended Facility* – EF) i zakupić waluty obce w ramach pierwszej transzy kredytowej za sumę równą 140% swojej kwoty. W 1963 roku stworzono tzw. finansowe ułatwienia kompensacyjne (*Compensatory Financing Facility* – CFF) w celu kredytowania krajów-producentów surowców dotkniętych trudnościami spowodowanymi okresowym spadkiem wpływów eksportowych. W 1969 roku MFW utworzył kolejną linię kredytową w ramach tzw. ułatwień finansowych przy tworzeniu zapasów buforowych (*Buffer Stock Financing Facility* – BSFF). Od 1979 roku wprowadzono tzw. dodatkowe ułatwienia finansowe (*Supplementary Financing Facility* – SFF) w celu zmniejszania nierównowagi bilansów płatniczych¹¹. Aż do 1986 roku wszystkie opisane powyżej mechanizmy i ułatwienia były niedostępne dla Polski, która musiała zadowolić się współ-

⁹ Tamże, 45–46.

¹⁰ Kwota odzwierciedla pozycję kraju w gospodarce światowej – określa się ją na podstawie rezerw złota i dewiz, wielkości eksportu i importu oraz wielkość PKB. Kwota jest wpłacana do MFW jako wkład – stąd środki z każdego kraju tworzą kapitał zakładowy.

¹¹ K. Michałowska-Gorywoda, W. Morawiecki, J. Mulewicz, *Międzynarodowe organizacje gospodarcze...*, s 54–55.

pracą i pomocą w ramach Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG), o czym będzie mowa w dalszej części artykułu.

Na konferencji w Bretton Woods, wraz z Międzynarodowym Funduszem Walutowym, powołany został do życia Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju (MBOR), zwany również Bankiem Światowym (BŚ). Był on próbą stworzenia instytucji, której zadaniem byłoby udzielanie pomocy finansowej krajom zniszczonym przez wojnę oraz słabo rozwiniętym. Dnia 27 grudnia 1946 roku 28 państw założycielskich ratyfikowało umowę o jego utworzeniu, a działalność operacyjną rozpoczął 25 czerwca 1946 roku. Podstawowym celem powołania BŚ miało być wspieranie rozwoju gospodarczego i walka z ubóstwem w krajach rozwijających się za pomocą udzielania kredytów na inwestycje przyczyniające się do ich wzrostu gospodarczego¹². Członkiem BŚ mogło zostać tylko państwo członkowskie MFW. Przy BŚ afiliowane są dwie organizacje: Międzynarodowe Towarzystwo Finansowe (*International Finance Corporation – IFC*) oraz Międzynarodowe Stowarzyszenie Rozwoju (*International Development Association – IDA*)¹³.

W pierwszych latach istnienia działalność Banku koncentrowała się na finansowaniu procesu odbudowy gospodarek krajów Europy Zachodniej przy współpracy z agendami rządowymi. Współcześnie Bank udziela pożyczek krajom rozwijającym się na wszystkich kontynentach, współpracuje z różnego rodzaju organizacjami pozarządowymi oraz zajmuje się między innymi popieraniem prywatnych inwestycji zagranicznych za pomocą udzielania gwarancji, popierania długofalowego i zrównoważonego wzrostu wymiany międzynarodowej, wspierania reform gospodarczych i ochrony środowiska, popierania sektora prywatnego oraz udzielania pomocy technicznej itp.¹⁴

Zgodnie z postulatami Stanów Zjednoczonych dotyczącymi rozwoju handlu międzynarodowego w lutym 1946 roku Rada Gospodarczo-Społeczna ONZ podjęła uchwałę o zwołaniu wielostronnej międzynarodowej konferencji w sprawie handlu i zatrudnienia. Konferencja w Hawanie obradowała od listopada 1947 roku do marca 1948 roku z udziałem 56 państw, w tym Polski. Projekt statutu Międzynarodowej Organizacji Handlu (*International Trade Organization – ITO*), zwany Kartą Hawańską, nie został ratyfikowany przez żaden z uczestniczących krajów oprócz Liberii, postanowiono jednak nie rezygnować z pewnych jej postanowień dotyczących polityki handlowej

¹² Inwestycje obejmują budowy dróg, elektrowni, szkół, systemów irygacyjnych, doradztwo fachowe, szkolenia nauczycieli, programów żywienia oraz poprawy sytuacji kobiet i dzieci. Zob. E. Latoszek, M. Proczek, *Organizacje międzynarodowe we współczesnym świecie*, Warszawa 2006, s. 221–222.

¹³ K. Michałowska-Gorywoda, W. Morawiecki, J. Mulewicz, *Międzynarodowe organizacje gospodarcze...*, s. 63.

¹⁴ <http://www.worldbank.org/en/country/poland> (dostęp z dnia 15 IX 2012).

i zawrzeć układ tymczasowy. W ten sposób 1 stycznia 1948 roku powstał GATT – Układ Ogólny w sprawie Taryf i Cel (*General Agreement on Tariffs and Trade – GATT*)¹⁵, który kilkadziesiąt lat później przekształcił się w Światową Organizację Handlu (*World Trade Organization – WTO*). GATT miał w założeniu charakter tymczasowy, choć funkcjonował przez 45 lat. Istniał do końca 1995 roku, kiedy powstała WTO przejmująca cały dotychczasowy dorobek GATT na podstawie umowy z Marrakeszu kończącej rokowania Rundy Urugwajskiej z 15 kwietnia 1994 roku. Wszyscy starzy członkowie GATT stali się automatycznie członkami WTO¹⁶.

Główne cel GATT/WTO dotyczą:

- » handlu bez dyskryminacji polegającym na liberalizacji handlu międzynarodowego za pomocą udzielania sobie klauzuli największego uprzywilejowania (KNU) przez prowadzenie rokowań i negocjacji oraz równe traktowanie;
- » ochrony rynku krajowego wyłącznie za pomocą taryfy celnej i ograniczenie do minimum innych barier handlowych;
- » ustabilizowania zasad, na których odbywa się wymiana międzynarodowa¹⁷.

Jedną z najważniejszych zasad GATT/WTO jest klauzula najwyższego uprzywilejowania (KNU), która zabrania państwom członkowskim różnicowania barier handlowych wobec podobnych produktów pochodzących z krajów członkowskich. Zakaz ten dotyczy też handlu usługami i ochrony praw własności intelektualnej¹⁸. KNU ma charakter bezwarunkowy i powszechny. Interpretuje się ją następująco: każda korzyść, ulga, przywilej lub zwolnienie przyznane przez jedno z państw członkowskich jakiegokolwiek innemu krajowi muszą być automatycznie i bezwarunkowo przekazane na rzecz wszystkich pozostałych członków GATT. Taka konstrukcja wyklucza możliwość wybierania sobie partnerów handlowych, których chce się traktować korzystniej od pozostałych¹⁹.

WTO jest jedną z najważniejszych organizacji międzynarodowych we współczesnym świecie, która wywiera znaczny wpływ na kształtowanie międzynarodowych stosunków gospodarczych. Negocjacje na forum WTO koncentrują się na dalszej li-

¹⁵ Tamże, s. 81–82.

¹⁶ M. Greta, T. Kostrzewa-Zielińska, A. Pomykański, *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne. Ponadnarodowe podmioty w gospodarce światowej*, Łódź 2002, s. 115.

¹⁷ K. Michałowska-Gorywoda, W. Morawiecki, J. Mulewicz, *Międzynarodowe organizacje gospodarcze...*, s. 85–88.

¹⁸ J. Świerkocki, *Ekonomiczne przesłanki wielostronnej regulacji międzynarodowego handlu towarami*, Łódź 2007, s. 140.

¹⁹ P. Czubik, B. Kuźniak, *Organizacje międzynarodowe...*, s. 63.

beralizacji handlu, dyskusjach na temat współzależności gospodarki światowej, programach pomocy technicznej dla krajów rozwijających się oraz problemach ochrony środowiska i zdrowia²⁰.

Udział Polski w międzynarodowych organizacjach gospodarczych

Początki powojennej współpracy gospodarczej związane były z podjęciem wymiany handlowej ze Związkiem Radzieckim, który zaczął dostarczać Polsce dobra niezbędne do uruchomienia produkcji. Powojenna pomoc zagraniczna docierała głównie przez UNRRA. Dobrze rozwijające się kontakty handlowe z Zachodem zostały zakłócone, a następnie zamrożone na skutek odrzucenia Planu Marshalla. Od 1948 roku Polska coraz silniej wiązała się gospodarczo z ZSRR, który stawał się głównym dostawcą niezbędnych surowców i materiałów oraz gotowych obiektów przemysłowych, maszyn i urządzeń²¹.

Uzależnienie od Związku Radzieckiego odbywało się wielotorowo i dotyczyło obszaru zarówno politycznego, jak i społeczno-gospodarczego. Kiedy w 1947 roku Stany Zjednoczone zaproponowały krajom Europy kompleksowy program pomocy gospodarczej zwany Planem Marshalla, początkowa reakcja Rosjan była bardzo ostrożna, ale na początku lipca 1947 roku na spotkaniu ministrów spraw zagranicznych Francji, Wielkiej Brytanii i ZSRR w Paryżu, Władysław Mołotow, radziecki minister spraw zagranicznych, odrzucił możliwość udziału Związku Radzieckiego w amerykańskim planie²². Reakcja rządu w Warszawie na zaproszenie do udziału w konferencji paryskiej 12 lipca 1947 roku była początkowo pozytywna. Premier Józef Cyrankiewicz zapewnił, że celem rządu polskiego jest zacieśnienie przyjaznych stosunków i współpracy z USA²³. Polscy przedstawiciele dyplomatyczni w Paryżu, Londynie, Waszyngtonie i Moskwie podkreślali rolę naszego kraju w odbudowie ważnych sektorów gospodarczych Europy – wydobycia węgla, produkcji żywności i transportu. Jednak po odrzuceniu pomocy amerykańskiej przez ZSRR, władze PRL musiały postąpić podobnie²⁴. William Clayton, amerykański podsekretarz stanu do spraw gospodarczych,

²⁰ <http://www.wto.org> (dostęp z dnia 15 IX 2012).

²¹ J. Kaliński, *Historia gospodarcza Polski i świata XX wieku*, część IV, Suwałki 1995, s. 41–42.

²² Szerzej na ten temat – M. M. Narinsky, *The Soviet Union and the Marshall Plan: New Evidence of the Soviet Rejection of the Marshall Plan 1947. Two Reports*, Washington D. C. 1994.

²³ „Rzeczpospolita”, 21 VI 1947 r.

²⁴ Minister spraw zagranicznych, Zygmunt Modzelewski, stwierdził, że skoro Plan Marshalla przewidywał dodatkową pomoc dla Niemiec, to: „stało się oczywiste, że zasada priorytetu w odbudowie krajów zniszczonych przez agresję niemiecką przekształcona została przez Stany Zjednoczone i Wielką Brytanię w jaskrawy priorytet odbudowy Niemiec”, – N. Kołomejczyk, B. Syzdek, *Polska w latach 1944–1949*, Warszawa 1968, s. 219; „Głos Ludu”, 29 VI 1947.

stwierdził wówczas, że wprawdzie rynek USA pozostanie dla Polski otwarty, ale Polacy będą musieli za wszystkie amerykańskie towary płacić dolarami. Z negocjacji przeprowadzanych wcześniej przez stronę polską i amerykańską w latach 1945–1946 wynikało, że nasz kraj mógł liczyć na pomoc amerykańską w wysokości około 900 mln dolarów²⁵.

Po rezygnacji z udziału w programie pomocowym, Polska skazana została na długoterminowe porozumienia handlowe z krajami znajdującymi się w strefie wpływów radzieckich i na zacieśnienie współpracy gospodarczej ze Związkiem Radzieckim²⁶. W styczniu 1948 roku w Moskwie podpisano pięcioletnie porozumienie o wzajemnych dostawach towarów o wartości około 1 mld dolarów na lata 1948–1952²⁷. Rozliczenia miały odbywać się na zasadzie dwustronnego clearingu drogą rozliczeń bezgotówkowych, na Zachodzie postrzegano je jednak nie jako radziecką próbę skompensowania Polsce rezygnacji z korzyści płynących z uczestnictwa w Planie Marshalla, ale jako powiązanie procesu rozwoju gospodarki polskiej z planami i założeniami Związku Radzieckiego oraz całkowite uzależnienie od polityki gospodarczej tego kraju²⁸.

Ostateczną odpowiedzią ZSRR na Plan Marshalla było powstanie Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG) w styczniu 1949 roku. Była to bodajże jedyna organizacja międzynarodowa działająca przez 10 lat bez zasad statutowych, ponieważ władze radzieckie nie były zainteresowane tworzeniem mechanizmów współpracy multilateralnej i dążyły do rozwoju stosunków bilateralnych oraz silnego połączenia krajów członkowskich z gospodarką radziecką²⁹. Główne zadania Rady obejmowały wspólne

²⁵ A. Jezierski, C. Leszczyńska, *Historia gospodarcza Polski...*, s. 98.

²⁶ Już w sierpniu 1945 roku Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej (TRJN) i rząd ZSRR podpisały porozumienie w sprawie granic i reparacji, na podstawie którego Polska miała otrzymać 15% wartości wszystkich reparacji otrzymanych przez Związek Radziecki z radzieckiej strefy okupacyjnej Niemiec. W zamian Rosjanie zażądali od Polski dostaw węgla po wyjątkowo niekorzystnej dla strony polskiej cenie 1,14 dolara za tonę. Koncepcja taniego węgla została oparta na analizie radzieckich ekspertów, którzy porównali wartość majątku przyłączonych do Polski ziem zachodnich i północnych (wartość tych ziem została oceniona na 9500 mln dolarów) z majątkiem na ziemiach wschodnich, przyłączonych do Związku Radzieckiego (ten majątek został oceniony na 3600 mln dolarów) – *Współpraca gospodarcza Polski i ZSRR – wzajemne korzyści*, Warszawa 1988, s. 1, *Dokumenty i materiały do historii stosunków polsko-radzieckich*, Warszawa 1995, s. 582–583, M. Dewar, *Soviet Trade with Eastern Europe 1945–1949*, Westport, Connecticut 1972, s. 39–40.

²⁷ M. Dewar, *Soviet Trade...*, s. 42–43.

²⁸ Tamże, s. 44–45.

²⁹ A. Marszałek, *Integracja ekonomiczna krajów RWPG a stosunki międzynarodowe. Geneza niepowodzenia*, Łódź 1991, s. 50–53. RWPG powstała w Moskwie w wyniku uzgodnień podjętych przez przedstawicieli Związku Radzieckiego, Bułgarii, Czechosłowacji, Polski, Rumunii i Węgier.

uzgadnianie planów rozwoju gospodarczego, współpracę i pomoc naukowo-techniczną, wymianę doświadczeń, pomoc w przypadku klęsk żywiołowych czy dyskryminacji jednego z państw członkowskich przez inne kraje³⁰.

System rozliczeń między państwami członkowskimi opierał się przez dłuższy czas na dwustronnych umowach handlowych i płatniczych, polegających na rozliczaniu należności i zobowiązań powstałych w wyniku z góry ustalonych kwot importowych i eksportowych. Bilateralny charakter rozliczeń oznaczał brak swobody w dysponowaniu środkami pieniężnymi, ponieważ rozliczenia w rublu transferowym, będącym umowną jednostką rozrachunkową, polegały na równoważeniu bilansów płatniczych obu państw³¹. Clearing dwustronny i wymiana barterowa nie sprzyjały rozwojowi współpracy w odróżnieniu od sytuacji w państwach Europy Zachodniej, gdzie współpraca multilateralna i ograniczanie barier celnych powodowały wzrost efektywności gospodarowania³².

W 1963 roku nastąpiła koordynacja planów perspektywicznych krajów RWPG. Dla Polski oznaczało to konieczność dalszego rozwijania bazy surowcowej przemysłu przez intensyfikację wydobycia węgla na potrzeby hutnictwa, zagospodarowania nowych złóż siarki i miedzi, zwiększenia produkcji stali, zorientowania przemysłu chemicznego na produkcję surowców syntetycznych oraz przyspieszenia poszukiwań ropy naftowej i gazu ziemnego. Dodatkowo PRL zobowiązana została do częściowego finansowania inwestycji przemysłu ciężkiego w Związku Radzieckim i Rumunii, co było to wielkim obciążeniem dla naszej gospodarki. Zobowiązania wobec RWPG zmusiły nasz kraj do forsownego rozwoju przemysłu stoczniowego, obrabiarkowego, taboru kolejowego, chemicznego, włókienniczego, a także górnictwa węglowego oraz hutnictwa żelaza i stali. Z kolei Polska mogła liczyć na dostawy radzieckich rud żelaza, ropy naftowej i gazu³³.

Członkostwo w RWPG posiadało głównie polityczno-społeczny i ideologiczny charakter. Decyzje dotyczące współpracy gospodarczej podejmowano w wielu ośrodkach narodowych, pomijając znaczenie ośrodka ponadnarodowego. Współpraca w ramach Rady nie miała charakteru wolnorynkowego, a powiązania integracyjne zbudowano wyłącznie za pomocą narzędzi administracyjnych: umów międzynarodowych, koordynacji planów gospodarczych oraz procedur konsultacyjnych na różnych szczeblach

RWPG była organizacją otwartą i w 1949 r. przyjęto w jej poczet Albanie, w 1950 r. – NRD, w 1962 r. – Mongolię, w 1972 r. – Kubę, a w 1978 r. – Socjalistyczną Republikę Wietnamu.

³⁰ Konkretnie cele i zadania funkcjonowania RWPG zmieniały się w zależności od etapu jej działalności i sytuacji gospodarczej państw członkowskich – B. Reutt, *Podstawowe dokumenty RWPG i organizacji wyspecjalizowanych*, Warszawa 1972, s. 44.

³¹ A. Wasilkowski, *Socjalistyczna integracja gospodarcza*, Warszawa 1974, s. 220–222.

³² W. Wilk, *Integracja wschodnioeuropejska – powstanie, funkcjonowanie i upadek*, Wrocław 1994, s. 45–50.

³³ J. Kaliński, *Historia gospodarcza Polski Ludowej*, Białystok 2005, s. 63–69.

administracji centralnej państw członkowskich. Z kolei takie narzędzia mechanizmu ekonomicznego, jak ceny, kursy walut, pieniądź, rozliczenia multilateralne, nie odgrywały aktywnej roli w procesie współpracy gospodarczej. W ramach RWPG państwa członkowskie inwestowały we wszystkie dziedziny produkcji dóbr inwestycyjnych, zaniedbując rozwój specjalizacji oraz produkcji dóbr konsumpcyjnych. Import ograniczały wyłącznie do towarów niezbędnych, a eksport traktowały jako źródło dewiz na opłacenie importu dewizowego z krajów Zachodu. Do 1989 roku był to układ monocentryczny, w którym rolę centrum gospodarczego i decyzyjnego odgrywał Związek Radziecki. Międzynarodowy podział pracy sprowadzał się do dostarczania przez to państwo paliw i surowców oraz tzw. ciężkich technologii pozostałym krajom, których gospodarki miały strukturę komplementarną wobec centrum³⁴.

Działalność i uczestnictwo PRL w międzynarodowych organizacjach gospodarczych po II wojnie światowej nie ograniczały się jedynie do RWPG. Polska uczestniczyła w Konferencji Bretton Woods i należała do grupy państw założycielskich Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Na czele delegacji stał ówczesny minister skarbu, Ludwik Grosfeld. Dokument przystąpienia naszego kraju do MFW został złożony 26 czerwca 1946 roku. Ponieważ PRL stał się jednym z państw satelickich Związku Radzieckiego, który sam nie przystąpił do MFW, od samego początku współpraca naszych władz z Funduszem nie układała się pomyślnie. Jedną z głównych kwestii spornych było ustalenie kursu waluty polskiej do dolara, ponieważ od tego zależało uzyskanie dostępu do udzielanych kredytów. Niestety, negocjacje na ten temat zakończyły się niepowodzeniem. Ponadto Polska, której gospodarka zniszczona została przez działania wojenne i polityką okupanta, nie była w stanie wpłacić swojej kwoty udziałowej w zlocie. Powyższe czynniki, w połączeniu z pogarszającą się sytuacją polityczną w kraju, zadecydowały o rezygnacji PRL z członkostwa w marcu 1950 roku. Decyzję tę tłumaczono argumentami przypominającym rezygnację z Planu Marshalla³⁵.

Dopiero na przełomie lat 70. i 80. XX wieku doszło do zmiany negatywnego nastawienia Polski do MFW, wynikającego w znacznej mierze z poprawy stosunków Wschód-Zachód oraz faktu, że na początku lat 80. kraj nasz stanął w obliczu poważnego kryzysu finansowego. O ile zadłużenie PRL u wierzycieli zachodnich w 1971 roku wynosiło zaledwie 1,14 mld dolarów, to w 1979 roku wzrosło drastycznie o około 20 mld dolarów. Ponieważ Polska potrzebowała natychmiastowej pomocy finansowej, władze podjęły próbę uzyskania ponownego członkostwa i ostatecznie w czerwcu

³⁴ E. Okoń-Horodyńska, *Transformacja systemowa w gospodarkach socjalistycznych*, Katowice 1995, s. 133.

³⁵ K. Kołodziejczyk, *Współpraca Polski z międzynarodowymi organizacjami finansowymi i handlowymi*, [w:] *Polska w organizacjach międzynarodowych*, red. S. Parzymiesa i I. Popiuk-Rysińskiej, Warszawa 2002, s. 127–128.

1986 roku po raz drugi stała się ona członkiem Funduszu. Nie została jednak automatycznie objęta kredytami MFW i dopiero przemiany ustrojowe w 1989 roku zmieniły wzajemne relacje. W następstwie wydarzeń politycznych w latach 1988–1989, a zwłaszcza wyborów parlamentarnych w czerwcu 1989 roku, rozpoczął się w Polsce proces demokratyzacji życia społeczno-politycznego i gospodarczego. Już jesienią tego samego roku przygotowany został program reform, którego zasadniczym celem było zdławienie hiperinflacji i przywrócenie równowagi gospodarczej, a następnie przygotowanie programu instytucjonalnej transformacji gospodarki w celu wdrożenia podstaw gospodarki rynkowej. Na szczycie ekonomicznym państw grupy G-7 w Paryżu w 1989 roku przyjęto Deklarację w sprawie Stosunków Wschód-Zachód, będącą polityczną wolą tych państw wsparcia rozpoczynającego się procesu transformacji systemowej w Polsce i na Węgrzech.

Początkowo polityka MFW wobec Polski miała charakter krótkookresowy i ograniczała się do obszaru stabilizacji makroekonomicznej. W opinii niektórych ekonomistów MFW potraktował nasz kraj w taki sam sposób, jak państwa rozwijające się stosując niemal wyłącznie instrumenty doraźnego wsparcia stabilizacji w postaci krótkookresowych kredytów typu *stand-by*³⁶. Dopiero po pewnym czasie Fundusz zaczął w większym zakresie uwzględniać czynniki strukturalne i instytucjonalne oraz wydłużył horyzont swej polityki poza tradycyjny okres 4–6 kwartałów³⁷. Z czasem MFW zaczął odgrywać centralną rolę we wspieraniu wysiłków polskiego społeczeństwa w procesie przemian gospodarczych. Do 1995 roku, czyli do czasu, kiedy spłaciła całe swoje zadłużenie wobec Funduszu, Polska w czterech porozumieniach w MFW uzyskała kredyty na łączną kwotę 1,8 mld dolarów. Były one związane z transformacją systemu gospodarczego oraz likwidacją deficytu płatniczego i miały średnioterminowy charakter (3–5 lat)³⁸.

Kredyty przyznane Polsce były, jak już wspomniano, pożyczkami typu *stand-by*, przeznaczonymi na utrzymanie równowagi bilansu płatniczego oraz typu *Extended Fund Facility* (EFF) na przekształcenia strukturalne w gospodarce. Oprócz tego nasz kraj mógł skorzystać z pomocy technicznej oraz doradztwa w zakresie polityki makroekonomicznej. Pierwsze porozumienie z MFW typu *stand-by* zostało uzgodnione w grudniu 1989 roku i zatwierdzone w lutym 1990 roku. Zawierało:

- » możliwość wykorzystania 710 mln dolarów w kwartalnych transzach;
- » otwarcie możliwości korzystania z kredytów Banku Światowego i Europejskiego Banku Inwestycyjnego³⁹;

³⁶ D. Rosati, *Polska droga do rynku*, Warszawa 1998, s. 302.

³⁷ K. Zabielski, *Finanse międzynarodowe*, Warszawa 1997, s. 297–298.

³⁸ Tamże, s. 129.

³⁹ http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/eib/index_pl.htm (dostęp: 15 IX 2012).

- » utworzenie Funduszu Stabilizacyjnego w wysokości około 1 mld dolarów na zagwarantowanie wewnętrznej wymienialności złotego;
- » umożliwienie zawarcia umowy restrukturyzacyjnej z Klubem Paryskim;
- » otwarcie dostępu do kredytów gwarantowanych przez rządy krajów G-24⁴⁰.

Polska nie uzyskała jednak całej uzgodnionej kwoty, gdyż nie była w stanie sprostać warunkom umowy. Na początku 1990 roku nastąpił wzrost poziomu inflacji i dochody ludności obniżyły się aż o 25% (zakładano 10%). PKB w 1990 roku był niższy o 12% w porównaniu z 1989 rokiem. Stan polskiego zadłużenia w walutach wymienialnych wzrósł pod koniec 1990 roku o prawie 6 mln dolarów w porównaniu z rokiem poprzednim. Ta niekorzystna sytuacja przyczyniła się do zawieszenia przez Fundusz wypłacanie kolejnych transz.

Drugie porozumienie miało charakter *EFF*. Zostało zawarte w kwietniu 1991 roku na 3 lata w wysokości około 2,5 mld dolarów. I tym razem kłopoty gospodarcze (zbyt szybkie narastanie deficytu budżetowego w połowie 1991 roku) spowodowały, że MFW wypłacił Polsce tylko 13% ogólnej sumy. Z przyznanej naszemu krajowi puli zdołała wykorzystać jedynie 310 mln dolarów. Ale porozumienie to przyczyniło się do zakończenia jednego z kluczowych problemów – redukcji zadłużenia wobec Klubu Paryskiego (pod koniec 1992 roku nasze zadłużenie wynosiło około 31 mld 726 mln dolarów)⁴¹.

Trzecie porozumienie typu *stand-by* z marca 1993 roku przyznało Polsce kredyty w wysokości około 655 mln dolarów na okres 12 miesięcy. Około ¼ tej sumy została przeznaczona na pokrycie kosztów redukcji zadłużenia RP w bankach komercyjnych. Tym razem naszemu krajowi udało się wykorzystać całość sumy do marca 1994 roku. Część pożyczki została przeznaczona na stworzenie systemu podatkowego i przyspieszenie tempa procesu prywatyzacji. W czwartym porozumieniu z sierpnia 1994 roku wysokość kredytu typu *stand-by* ustalono na około 791 mln dolarów na 19 miesięcy. Tym razem otrzymane środki RP przeznaczyła na finansowanie redukcji zadłużenia w bankach komercyjnych⁴².

Współpraca Polski z MFW ma istotne znaczenie w kontekście dobrych stosunków z zagranicznymi wierzycielami skupionymi w dwóch Klubach: Londyńskim i Paryskim⁴³. Podstawowym warunkiem uwiarygodnienia naszego kraju na międzynarodowym rynku

⁴⁰ <http://www.g24group.pl/informacje> (dostęp – 15 IX 2012).

⁴¹ K. Żukrowska, *Szerokie otwarcie. Polska gospodarka w aktywnym otoczeniu międzynarodowym*, Warszawa 1994, s. 42–43.

⁴² Tamże, s. 130.

⁴³ <http://info.wiadomosci.gazeta.pl/szukaj/wiadomosci/klub+paryski> (dostęp: 20 IX 2012).

kapitałowym po 1989 roku było osiągnięcie porozumienia z MFW. To porozumienie oznaczało: poprawę oceny Polski ze strony zagranicznych rządów, inwestorów i banków, było warunkiem uzyskania kredytów z BŚ, umożliwiło reformy oraz stanowiło wstęp do rozpoczęcia negocjacji z innymi organizacjami. W zamian za to nasz kraj musiał zgodzić się na określone warunki, czyli program stabilizacyjny. Członkostwo Polski w Funduszu oraz realizacja wspólnie negocjowanych programów gospodarczych wzmocniły pozycję RP i podniosły jej wiarygodność kredytową. Dzięki zawarciu drugiego porozumienia doszło do podpisania umowy w kwietniu 1991 roku pomiędzy Polską a przedstawicielami 17 państw wierzyielskich zrzeszonych w Klubie Paryskim w sprawie redukcji i restrukturyzacji zadłużenia RP. Dzięki tej umowie nasze zobowiązanie wobec Klubu sięgające w marcu 1991 roku około 33 mld dolarów zostało zredukowane o 50%. Fundusz zaangażowany był równocześnie w obsługę naszego długu wobec banków komercyjnych zrzeszonych w Klubie Londyńskim, sięgającego pod koniec 1994 roku około 14,4 mld dolarów. Polska zredukowała zadłużenie wobec tego Klubu do 7,7 mld dolarów. Współpraca RP z MFW miała zatem istotne znaczenie dla zmniejszenia wysokości jej zobowiązań finansowych. Dzięki negocjacjom zmniejszającym wielkość polskiego długu zagranicznego, uzyskaliśmy ponowny dostęp do międzynarodowego rynku finansowego i kapitałowego oraz zagranicznych kredytów. Ponieważ od 1995 roku Polska nie korzysta z pomocy finansowej MFW i nie ma w stosunku do niego żadnych obciążeń, została zakwalifikowana do grupy państw korzystających w niewielkim stopniu z kredytów tej instytucji⁴⁴.

Jeśli chodzi o Bank Światowy, to występując z MFW w 1950 roku Polska zrezygnowała również z członkostwa w BŚ. Dodatkowym motywem wystąpienia z tej organizacji była odmowa udzielenia przez Bank pożyczki w wysokości 600 mln dolarów na odbudowę gospodarki ze zniszczeń wojennych, choć w pierwotnych założeniach właśnie na ten cel miały być przeznaczone te środki. Oczywiście, odmowa spowodowana była klimatem politycznym między Wschodem i Zachodem. Zgodnie z istniejącymi zasadami, przystępując w 1986 roku do MFW, Polska stała się po raz drugi członkiem BŚ. Przedstawicielem naszego kraju w Radzie Gubernatorów jest prezes Narodowego Banku Polskiego⁴⁵.

Współpraca z BŚ wyraźnie ożywiła się w wyniku przemian strukturalnych w Polsce po 1989 roku. Nasz kraj zaczął czerpać korzyści ze współpracy z Bankiem w postaci preferencyjnych kredytów udzielanych na korzystnych warunkach. Były to pożyczki długoterminowe (na okres od 15 do 20 lat), spłacane ratami z pięcioletnim okresem karencji. Ze strony polskiej kredytobiorcami byli na przykład Narodowy Bank Polski,

⁴⁴ K. Kołodziejczyk, *Współpraca Polski z międzynarodowymi...*, s. 131–133.

⁴⁵ W Dyrekcji Banku Polska należy do tzw. grupy szwajcarskiej, której członkami są: Szwajcaria, Azerbejdżan, Kirgistan, Tadżykistan, Turkmenistan i Uzbekistan.

różne ministerstwa, Polskie Koleje Państwowe, Telekomunikacja Polska oraz Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo. Bank Światowy wykazywał zainteresowanie kilkoma obszarami zaangażowania swoich środków finansowych w RP. Pierwszym z nich była pomoc w odtwarzaniu stabilizacji makroekonomicznej i wzmocnienia wiarygodności kredytowej naszego kraju. Kolejnym obszarem było podejmowanie działań wspierających rozwój sektora prywatnego, a trzecim pomoc dla sektora finansowego i bankowego. Ochrona środowiska naturalnego stała się kolejnym obszarem współpracy pomiędzy Polską i Bankiem. BŚ pomagał również w reformach sektora energetycznego i przebudowie infrastruktury⁴⁶.

Współcześnie Bank Światowy wspiera wdrażanie w naszym kraju kompleksowych programów wielosektorowych dotyczących zabezpieczenia socjalnego. Chodzi tutaj o tworzenie nowych miejsc pracy dla mieszkańców wsi poza rolnictwem oraz restrukturyzację górnictwa węglowego, a także działania wspierające reformy sektora socjalnego. Drugim obszarem zaangażowania BŚ w Polsce są działania wspierające reformy w sektorze publicznym. Pomoc Banku na rzecz reform administracji publicznej skupia się na analizach wpływu przystąpienia do Unii Europejskiej na takie dziedziny, jak środowisko naturalne, transport, podatki, energetyka oraz prywatyzacja. Trzecim aspektem współpracy jest opracowywanie projektów i innych przedsięwzięć związanych z konkretnymi problemami rozwojowymi – na rzecz ochrony środowiska naturalnego, w zakresie infrastruktury, restrukturyzacji transportu i sektorów energetycznych⁴⁷.

W przypadku GATT, kiedy Stany Zjednoczone i Wielka Brytania zaproponowały w grudniu 1945 roku zwołanie międzynarodowej konferencji o handlu i rozwoju, władze polskie – choć początkowo zareagowały pozytywnie – ostatecznie podjęły decyzję o nieuczestniczeniu w tym przedsięwzięciu. Stwierdzono, że zasady i cele tej organizacji nie uwzględniają specyfiki gospodarczej krajów socjalistycznych i wykazują brak realnych korzyści z ich uczestnictwa w tej strukturze. Dodatkowym argumentem przeciwko przystąpieniu do GATT było uwypuklanie groźby uzależnienia politycznego krajów Europy Środkowo-Wschodniej od USA i Europy Zachodniej⁴⁸.

Decyzja o odrzuceniu Planu Marshalla, wystąpienie w 1950 roku z MFW i BŚ oraz odrzucenie uczestnictwa w GATT spowodowały, że w latach 1947–1955 udział krajów kapitalistycznych w obrotach handlowych z Polską drastycznie się zmniejszył. W roku 1947 wynosił on 61,2%, w 1949 – 56%, a w 1953 – tylko 29%. Pozostawanie poza wielostronnym systemem handlowym w systemie GATT nie ułatwiało naszemu krajowi zwiększenia obrotów handlowych. Rozwój eksportu był hamowany przez różne przeszkody, z których naj-

⁴⁶ <http://www.worldbank.org/en/country/poland> (dostęp 15 IX 2012).

⁴⁷ K. Kołodziejczyk, *Współpraca Polski z międzynarodowymi...*, s. 137–140.

⁴⁸ M. Greta, T. Kostrzewa-Zielińska, A. Pomykański, *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne...*, s. 145–146.

większą był brak dwustronnych umów handlowych zawierających KNU z wieloma ważnymi partnerami – USA, RFN, Austrią, Grecją, Kanadą, Japonią i Indiami⁴⁹.

W drugiej połowie lat 50., po przemianach październikowych, Polska wyraziła chęć współpracy z GATT i we wrześniu 1957 roku zgłosiła formalny wniosek o akcesję, a w październiku tego samego roku uzyskała status obserwatora, któremu nie przysługiwały żadne prawa i przywileje. W trakcie negocjacji pojawił się problem uwzględnienia przez Polskę wszystkich podstawowych zasad wspomnianej instytucji przy jednoczesnym nienaruszeniu podstaw gospodarki centralnie planowanej, monopolu handlu zagranicznego i niewprowadzeniu taryfy celnej. Zasady tej organizacji zostały opracowane z myślą o krajach o gospodarce rynkowej i nie było w nich miejsca na specyficzne rozwiązania państw o gospodarce nakazowo-rozdzielczej. Każdy kandydat, który starał się o akcesję do GATT, musiał wynegocjować warunki swego członkostwa, a więc musiał przede wszystkim zobowiązać się do udzielenia koncesji celnych i przestrzegania zasad GATT. Natomiast byłe kraje socjalistyczne nie posiadały żadnej taryfy celnej. Trzy lata później, w czasie 15 sesji GATT w Tokio, w listopadzie 1960 roku, sygnatariusze jednogłośnie opowiedzieli się za przyjęciem Polski jako członka stowarzyszonego, jednak nie przyznali naszemu krajowi najważniejszego instrumentu, czyli KNU. Mogła ona zatem brać udział we wszystkich pracach GATT, ale bez prawa do głosowania. Uzyskała jedynie obietnicę prowadzenia konsultacji i życzliwego rozpatrzenia zgłaszanych wniosków⁵⁰.

Na intensyfikację działań na rzecz pełnego członkostwa wpłynęło między innymi powstanie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG). Władze polskie zaniepokoiła realizacja wspólnej europejskiej polityki rolnej, a szczególnie import produktów rolnych z krajów trzecich. Obawiano się drastycznego ograniczenia wspólnotowego eksportu całego szeregu artykułów rolnych z Polski, z którego nasz kraj czerpał wpływy dewizowe. Z tego powodu GATT miał się stać forum dla częściowego chociaż neutralizowania szkodliwych skutków, jakie utworzenie EWG mogło wywrzeć na obroty handlowe PRL⁵¹.

Po kilku latach negocjacji, we wrześniu 1967 roku, Polska została pełnoprawnym sygnatariuszem, na który rozciągnięte zostały wszystkie postanowienia GATT, a zwłaszcza korzystanie z multilateralnej i automatycznej KNU⁵².

Zasadnicza zmiana polskiej polityki handlowej, związana z wprowadzeniem ustawy *Prawo celne* z 28 grudnia 1989 roku, zapoczątkowała zmiany w stosunkach Polski z GATT i umożliwiła jej włączenie się do głównego nurtu negocjacji rundy urugwaj-

49 B. Białorucki, *Polska w GATT i WTO*, „Sprawy Międzynarodowe” 1997, nr 2, s. 77.

50 M. Greta, T. Kostrzewska-Zielińska, A. Pomykański, *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne...*, s. 147–148.

51 Tamże, s. 149.

52 Tamże, s. 151–152.

skiej. Ułatwiło to naszemu krajowi udział w rundzie i przyniosło spory kredyt zaufania. Taką samą rolę odegrało ponowne przystąpienie Polski w 1986 roku do MFW i BŚ. Pierwszą korzystną dla naszego kraju decyzją po 1989 roku było zniesienie ograniczeń ilościowych przez Wspólnoty Europejskie (WE) od 1 stycznia 1990 roku. Jednocześnie w trakcie trwania rundy urugwajskiej Polska przystąpiła do nowych organizacji. W 1991 roku w Brukseli podpisaliśmy Układ o stowarzyszeniu z WE, przewidujący między innymi utworzenie stref wolnego handlu artykułami przemysłowymi. Umowę o wolnym handlu RP podpisała również z Europejskim Stowarzyszeniem Wolnego Handlu (*European Free Trade Association – EFTA*), które weszło w życie w listopadzie 1993 roku. W grudniu 1992 roku w Krakowie Polska, Węgry i Czechosłowacja zawarły umowę o wolnym handlu w ramach Środkowoeuropejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (*Central European Free Trade Association – CEFTA*). Uzgodnione zostały bilateralne harmonogramy liberalizacji handlu artykułami przemysłowymi i rolnymi. Przyjęto zasadę symetrii, czyli równowagi wzajemnych korzyści i koncesji. Wszystkie porozumienia z WE, EFTA i CEFTA oparte są na zasadach WTO i odwołują się do stawek KNU uzgodnionych w ramach GATT⁵³.

W decydującej fazie tworzenia WTO Polska znalazła się w gronie krajów, które nie dokończyły procedury ratyfikacyjnej *Układu o ustanowieniu WTO* do końca grudnia 1994 roku i od 1 stycznia 1995 roku korzystała ze statusu obserwatora oraz mogła uczestniczyć w sesjach formalnych i pracach nieformalnych prawie wszystkich organów tej organizacji, ale bez prawa do udziału w procesie podejmowania decyzji. Miała wgląd we wszystkie dokumenty WTO i korzystała z KNU. Formalnie RP została członkiem WTO 1 lipca 1995 roku. Od tego momentu zobowiązana została do realizacji zobowiązań dotyczących dostępu do rynku, przestrzegania zasad handlowych, redukcji stawek celnych oraz likwidacji innych barier handlowych, a także zapewnienie zgodności prawa wewnętrznego i procedur administracyjnych z wymogami WTO. Ważnym krokiem było wprowadzenie w życie od początku 1998 roku ustawy *Kodeks celny*, a także opartego na niej pakietu ustaw i aktów wykonawczych, dotyczących pozataryfowych regulacji handlu, subsydiów, środków wyrównawczych, antydumpingu oraz procedur ochronnych. Jednocześnie Polska dokonała wielu istotnych zmian w przepisach wewnętrznych, które odnosiły się do komercjalizacji i prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych oraz zapewniła ochronę własności intelektualnej.

Współcześnie stanowisko RP w nowych rundach rokowań na forum WTO są bardzo zbliżone do stanowiska Unii Europejskiej we wszystkich obszarach negocjacji. W opinii znawców zagadnienia uczestnictwo Polski w WTO ma ogromne znaczenie. Korzyści wynikające z tego faktu mają charakter polityczny i gospodarczy i przyczynia-

⁵³ Tamże, s. 155–156.

ją się do stabilizacji warunków handlowych i wzrostu gospodarczego oraz zwiększają wiarygodność naszego kraju na arenie międzynarodowej⁵⁴.

Dzięki wyjściu z izolacji międzynarodowej i ugruntowaniu swojej pozycji ważnego partnera handlowego z pełną wiarygodnością kredytową, Polska pokusiła się o akcesję do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (*Organization for Economic Cooperation and Development – OECD*). OECD powstała na mocy Konwencji Paryskiej z 14 grudnia 1960 roku i była bezpośrednią sukcesorką Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej (*Organization for Economic European Cooperation – OEEC*)⁵⁵. Przez ponad 20 lat organizacja ta działała jako *klub najbogatszych państw*. Dopiero w maju 1994 roku przyjęty został Meksyk, co stanowiło nowy etap w historii organizacji. Rok później dołączyły Czechy. Kraje członkowskie OECD wytwarzają około 80% procent światowego PKB, a ich udział w obrotach światowego handlu wynosi około 70%. Państwa te posiadają czołową pozycję na rynkach finansowych, w dziedzinie przepływów kapitałowych, BIZ, nowoczesnych usług i technologii, innowacji i badań naukowych, a ich potencjał ekonomiczny i poziom rozwoju decydują o istotnej roli, jaką pełnią we współczesnym świecie⁵⁶.

Polska złożyła formalny wniosek o przyjęcie do OECD w lutym 1994 roku. Na podstawie opracowanej przez tę organizację procedury negocjacyjnej RP przygotowała memorandum dotyczące zgodności polskiego ustawodawstwa z regułami prawnymi obowiązującymi w OECD oraz zaakceptowała ponad 70% aktów prawnych tej organizacji. Negocjacje zakończono w czerwcu 1996 roku i z dniem 22 listopada 1996 roku Polska stała się 28 członkiem tej organizacji. Wejście RP do klubu najbogatszych państw świata umocniło naszą pozycję na arenie międzynarodowej i wiązało się z nowymi obowiązkami. Dzięki członkostwu Polska uzyskała wyższy rating kredytowy i przyspieszenie negocjacji o akcesję do Unii Europejskiej⁵⁷. Co istotne, będąc członkiem OECD, RP ma możliwości uczestniczenia w kształtowaniu warunków działania gospodarki światowej, na co nie miała najmniejszego wpływu w chwili tworzenia się nowego ładu gospodarczego po zakończeniu II wojny światowej. Dzięki udziałowi w OECD, jak również w pozostałych opisanych wcześniej organizacjach gospodarczych, uzyskała większe szanse na zrównoważony wzrost gospodarczy i społeczny.

⁵⁴ E. Latoszek, M. Proczek, *Organizacje międzynarodowe...*, s. 179–181.

⁵⁵ OEEC została utworzona na mocy konwencji podpisanej w Paryżu w kwietniu 1948 roku i jej głównym celem było opracowanie programu odbudowy Europy ze zniszczeń wojennych, rozdzielanie pomocy amerykańskiej w ramach Planu Marshalla oraz rozwój współpracy gospodarczej między krajami członkowskimi.

⁵⁶ <http://www.oecd.org/> (dostęp: dnia 15 IX 2012).

⁵⁷ E. Chrabonszczewska, *Międzynarodowe organizacje finansowe*, Warszawa 2005, s. 132–133.